

Karjalan termäsill' kun lapsena leikin

Pakolaistytön lapsuus - ja nuoruusvuodet Osa I

Juho Ossipanpoika Torvisen (Dorofejeff) perhekunta ja lähisukulaiset Vuokkiniemen Aajuolahden kylästä olivat mukana siinä valtavassa pakolaisjoukossa, joka sydäntalven pakkasissa v. 1922 vaelsi loputtoman pitkänä hevoskaravaanina rajan yli Suomeen.

Useiden välietappien (Juntusranta, Suomussalmi, Hyrynsalmi) kautta viranomaiset ohjasivat perheen Puolangalle. Ratkaisu oli pakolaisille mieluisa: olihan perheenpää aiempina vuosina liikkunut Kainuussa laukukaupalla ja Puolanka oli tuttu paikka. Siitä tulikin heidän uusi kotiseutunsa.

Tämän kertomuksen päähenkilö on perheen nuorin lapsi, Jenny-tytär, oli kohta kymmenvuotias Puolangalle tultaessa. Siellä Jenny kasvoi ja varttui, kävi 4-luokkaisen kansakoulun ja lähti syksyllä 1931 opiskelemaan Keski-Suomen kansanopistoon Suolahteen.

Opistossa oli vanha tapa, että kunkin kurssin oppilaat kirjoittavat kotiaineen elämänvaiheistaan ja kotiseudustaan. Jenny paneutui asiaan perusteellisesti, ja talven aikana syntyi erinomainen, loogisesti etenevä ja suorastaan kaunokirjallinen kuvaus kadonneesta kotikylästä, vaikeasta pakomatkasta Suomeen ja juurtumisesta täällä uusille asuinsijoille. - Julkaisemme Jennyn aineen kolmessa osassa hänen tyttärensä **Maire Mannisen** luvalla Karjalan Heimon tässä ja kahdessa seuraavassa numerossa.

Kuittijärvi on suuri järvi. Se on jaettu kolmeen ryhmään: Ylä -, Keski - ja Ala-Kuittijärvi. Keski-Kuittijärven rannalla on pieni kylä, Aajuolahti, joka kuuluu Vuokkiniemen kuntaan. Tuolla etelään päin viettävällä mäentöyräällä seisoo kotini. Siinä on asuttu vasta toistakymmentä vuotta, vuoteen 1920. Suurella vaivalla on isäni kahden nuoren veljeni kanssa sen siihen rakentanut. Monta hikipisaraa hän on vuodattanut hakatessaan rakennukseen tarvittavia hirsiä. Nyt seisoo rakennus siinä uljaana ja pystypäisenä.

On kevät vuonna 1913. Muuttolinnut ovat palanneet lämpimistä maista ja iloinen liverrys kuuluu kaikkialla ilmassa. Luonto näyttää heräävän uuteen elämään. Kaikkialla leijailee mullan tuoksu. Kaikilla on kiirettä, sillä touonteko on parhailaan käynnissä. Tuolla kynää isäni. Hänelläkin näyttää olevan kiire.

On autereinen toukokuun

20:n päivän aamu. Isä on mennyt jo varhain pellolle kyntämään ja kylvämään. Tuolla menee hän saran päästä toiseen. Joskus pysähtyy hän pyyhkimään hikeä otsaltaan. Pyhä hartaus lepää hänen otsallaan. Enhän näe häntä silloin, mutta kuvitellen niin, sillä olenhan monta kertaa jälestäpäin nähnyt hänen niin tekevän.

Äiti kävelee tuvassa ja on hommaavinaan siinä vanhimman siskoni kanssa aamiaista. Tämän siskoni nimi on Maria. Hän meni seuraavana vuonna naimisiin Venehjärven kylään Nauman Niikolle. Äiti näyttää hyvin levottomalta, sillä hän odottaa minun maailmaan tuloani. Ja ennen kuin toiset tietävätkään, olen minä tullut maailmaan.

Kättilöksi haetaan kilometrin päästä eräs mummo. Kolmannella vuodella oleva siskoni Anni hyppii iloisena ja tahtoisin nähdä pienen siskonsa. Hän kuvittelee pienillä aivoillaan minun ole-

van samankokoisen ja -näköisen kuin hän itse.

Viikot kuluvat ja tulee minun ristintä-aika. Minulle pannaan nimeksi äitini nimen mukaan Jenny ja tätini nimen mukaan toiseksi nimeksi Helena.

Miten onnellinen onkaan äitini, kun minä lepään siinä hänen vieressään. Pyhä rauha lepää hänen otsallaan. Iltaisin hän liittää kätensä ristiin ja rukoilee puolestani Jumalaa, että minä kasvaisin suureksi ja kunnan ihmiseksi.

Ja miten iloisia ovatkaan kotiväkeni, minä alan ottaa ensimmäisiä askeleitäni ja erikoisesti äiti on siitä iloinen. Anni hyppii ja läpsyttää käsiään riemusta. Hän sanoo äidille: "Nythän pikku-Jenny pääsee minun kanssani leikimään ulkona". Äiti vastaa: "Ei lapsikulta vielä, vasta siten seuraavana kesänä".

Mutta riemuapa ei kestä kauan. Tulee maailmansota ja sen mukana monenlaiset taudit. Kylälle leviää isoa rokkoa ja minäkin saan tartunnan. Se on ankara tauti ja minä olen hyvin heikkona. Äiti ja isäni Juho rukoilevat Jumalaa, että hän parantaisi heidän rakkaan lapsensa. Kuinka monta unetonta yötä äiti saakaan viettää hoitaessaan minua! Mutta hän ei välitä itsestään, vaan kaikkensa tahtoo uhrata ja toivoo, että minä paranisin. Jumala kuuleekin hänen rukouksensa ja minä alan vähitellen toipua taudista. Äidin ilo on sanomaton.

Varhaisesta lapsuudestani ei ole yhtään kokonaista muistoa. Se on kuin pitkä uni tai aivan kuin selkeällä taivaalla voi joskus katsoessa sen sinen syvyyteen huomata joitakin utupilviä, niin samoin lapsuudenmuistojenkin etäisyydessä voi vaelttaa ikään kuin usvakuvia, joiden kyllä tunnen edustavan todellisuutta, vaikka en voikaan niitä muille elävöittää. Vaikka ihminen voisikin valehdella, niin muistokuva ei voi valehdella, jos se ei ole ainoastaan mielikuvituksen tuotetta.

Niinkuin karjalaisilla oli

tapana käydä Suomessa kaupalla, niin minunkin isäni kävi usein täällä kaupalla. Enimmäkseen hän kävi Oulun ja Kajaanin seuduilla. Mukaansa hän otti vuo-roin veljeni Joosepin ja Simon. Enimmäkseen hän kulki näin talvisaikaan.

Äitini oli uskonnollinen ja vakavasti ajatteleva. Mieleeni on jäänyt hänestä lämmin muisto. Muistan erään illan. Isä oli kai jossakin poissa kotoa. Äiti laitto meidät Annin kanssa sänkyyn nukkumaan, toisen toiselle puolelle itseään ja opetti meille Isä meidän -rukouksen. Niin hän teki kai monta kertaa, koska jo silloin ihan pienenä opin.

Mieleeni on jäänyt myös eräs syksyiltä. Lehmät olivat tulleet kotiin, mutta pieni vasikka oli eksynyt lehmistä ja jäänyt metsään. Äitini oli mennyt sitä hakemaan. Me Annin kanssa leikimme pirtissä. Ulkona oli kova myrsky ja satoi vettä. Tuuli ulvoi nurkissa. Tuo tuulen ulvonta koski minun herkkään sydämeeni niin, että keskellä iloista leikkiä tulin hyvin vakavaksi ja aloin katkerasti itkeä. Se oli minusta jotakin niin sydäntä vihlova.

Siskoni koetti kaikella tavoin minua lohduttaa. En lakannut ennen itkemästä kun äiti tuli kotiin ja alkoi minua hellästi lohduttaa. Tuo tapaus on painunut niin syväälle sieluuni, että vielä nytkin joskus, kun istun yksin huoneessani ja kuulen tuulen ulvontaa, koskee se minuun ja kyöneleet tulevat silmiin.

Kilometrin päässä kodistani oli äitikummini koti Lahdenperä niin kuin sitä usein sanottiin. Kummini oli keski-iässä oleva nainen. Hänen lapsensa olivat toiset jo aikuisia. He pitivät minusta niin kuin aina pienistä lapsista pidetään. Usein veivät he minut sinne ja leikkivät kanssani.

Kerran kesällä oli Anni lähtenyt kummilaan käymään ja ottanut minutkin, toisella vuodella olevan,

Torvisen perhe Puolangalla v. 1927. Kuvassa Juho Ossipanpoika vieressään vaimo Olga sylissänsä pojantytär Olga, takana tyttäret Anni ja Jenni.

mukaansa. Kun minä en ollut jaksanut kävellä, oli Anni kantanut. Voi, mikä ilo ja ihmettely siellä oli syntynyt, kun näkivät tietä pitkin tulla tepsuttavan sellaisen parin. Perille tultua siskoni oli kertonut olleen tiellä lemmiä ja ison sonnin. Oli sanonut, ettei hän pelännyt niitä olleenkkaan!

Kummini oli arvannut, että olimme karkulaisia ja lähettänyt poikansa Villen tuomaan meitä takaisin kotiin. Kotona olivat melkein heti huomanneet poistumisemme ja ruvennet hakemana meitä joka paikasta. Äitini oli ollut jo hyvin levoton ja luullut meidän menneen rantaan ja hukkuneen järveen. Kotona olivat tietysti hyvin iloisia, kun karkulaiset vihdoon saatiin kiinni.

Kun ajattelen varhaista lapsuuttani kokonaisuutena, se on joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta kuin yksi kirkas, lämmin, aurinkoinen päivä.

Kotini ikkunan alla kas-

voi suuri koivu. Se oli jo hyvin vanha. Ei kukaan ollut hennonut kaataa sitä pois. Sen koivun alle olivat veljeni pienenä rakentaneet leikkitalon. Kesällä leikimme Annin kanssa siellä. Meillä oli käpylehmiä ja kaikenlaisia pieniä leikkikaluja. Isäni oli tuonut Suomesta linnun, joka visersi kuin lintu, kun sitä veti pyrstöstä. Äiti oli tehnyt meille nukkeja, joita me hoidimme. Hän antoi meille sinne aina vähän vehnäsä ja sokeria ja me itse olevinamme keitimme siellä vettä. Joskus kutsuimme me sinne kylän lapsia vieraaksi ja silloin meillä oli hauskaa.

Mutta taaskaan sitä iloa ei kestänyt kauan. Sodasta palaavien miesten mukana oli tullut ns. Espanjan tautia. Melkein jokainen meidän kylästä sairastui siihen. Meillä se painoi tautivuoteelle ensin isän ja sitten minun. Olin silloin neljävuotias. Äitini suru oli kuvaamaton. Yöt hän valvoi ja rukoi-

li, että paransin. Monta kuumaa kyyneltä hän vuodatti meidän, isän ja minun tähden. Vihdoin tauti painoi äidinkin vuoteeseen.

Koko sairastamisensa ajan oli äiti puhunut, että hänen elämänsä täällä maapäällä lähestyy loppuaan. Kuollessaan oli hän erityisesti meitä lapsia muistanut: ”Hoitakaa minun rakkaita lapsiani”, oli hän sanonut. Ja niin vaipui rakas äitini iäiseen uneen. Siitä hetkestä en muista muuta kuin että isäni kantoi minua sylissänsä ja itki. Minäkin itkin, kun näin toisten itkevän. Enhän osannut aavistaa, että äitini ei enää koskaan palaisi rakkaan lapsensa luo. Luulin vain, että hän nukkuu.

Sitä ennen olimme me, isäni ja minä, vähän parantuneet taudistamme. Mutta hautajaisten mentyä ohi sairastuimme taas kumpikin ja myös veljeni Simo sairastui. Ehkä siihen oli osaksi synnäsurukin. Edellisenä vuonna oli vanhempi veljeni Jooseppi tuonut nuoren vaimon Ma-

rian, joka myös sairastui. Jooseppi hoiti muun talouden, mutta lypsäjä kylästä. Me kaikki kuitenkin paranimme.

Aluksi minulla oli sanomattoman ikävä äitiä. Usein olin etsinyt ja kysellyt, missä äiti on. Monta kertaa olin istunut vakavana ikkunan ääressä ja katsellut etäisyyteen. Yht’äkkiä olin saatanut ruveta hillittömästi itkemään. Minun lempipaikkani oli istua pirtissä erään ikkunan ääressä.

Muistan erään unen: oli olevinaan kirkas päivä. Taivaanranta hohti niin kirkkaana. Lieneekö ollut auringon nousu vai lasku. Minä olin menossa sitä kirkkautta kohti. Siellä unissani näin äitini. – En tiedä, miksi tuo uni on niin lähtemättömästi painunut mieleeni. Olen usein ajatellut, mitähän se mahtoi tarkoittaa.

Parin vuoden kuluttua äitini kuolemasta toi isä äitipuolen. Hän oli Akonlahdesta, ompelijatar Olga. Sukunimeä en tarkoin muista. Hän oli hyvä ihminen ja

hoiti meitä nuorimpia, Anni ja minua, hellyydellä.

Näiltä ajoilta alkavat varsinaiset lapsuuteni muistot. Likellä kotiani oli setäni Riston, isäni veljen kotitalo. Heitä oli ainoastaan kaksi veljestä, isäni Juho ja setäni Risto. Siskoja oli ollut kuusi. Serkkuni Viija oli puolta vuotta nuorempi minua. Hänen kanssaan me leikimme usein. Hän on minun varsinainen lapsuustoverini.

Kotini takana oli vaara, jota kutsuttiin Kotivaaraksi. Kilometrin päässä kodistani oli talo, Mikittä, niin kuin sitä sanottiin. Talon nuorimman pojan nimi oli Aleks. Hän oli kaunis, tummatukkainen ja tummaihoisen poika. Hän kävi usein meillä ja me leikimme hänen kansaan, vaikka hän olikin kahta vuotta vanhempi minua. Toiset rupesivat jo kiusaamaan meitä. Minä olin niin lapsellinen, että joskus rupesin siitä itkemään. Sitä aikaa kuvaa pieni runo, jonka olen myöhemmin kirjoittanut.

Vuodet kuluivat. Puhkesi sota Venäjällä niin kuin Suomessakin. Miehiä vietiin sotaan. Joosepin ja Simonkin piti lähteä, mutta he lähtivät valkoisten puolesta. Jooseppi haavoittui kolme kertaa. Kolmannella kerralla hänet tuotiin kyydillä kotona käymään. Muistan hyvin, kun Jooseppi astui sisään. Käsi oli kääreissä ja sidottu olkapäähän yli valkoisella nauhalla niin, että käsi tuli vaakasuoraan asentoon. Aamulla hänen täytyi lähteä jatkamaan matkaansa. Niin kuin muitakin haavoittuneita Jooseppi vietiin Suomussalmen sairaalaan hoidettavaksi. Kotoa lähtiessä hän sanoi, että sotaväki on lähellä, koettakaa tulla Suomen puolelle, jos pääsette, kolmeksi viikoksi.

Ei viipynytäkään monta päivää, kun kylällä levisi tieto, että sotaväki on muuttaman kymmenen kilometrin päässä olevassa kylässä. Ja viimein alkoi sotaväkeä käydä taloissa käskemässä pakenemaan Suomeen. Kun

ihmiset eivät aikoneet lähteä, sanoivat sotilaat, ettei siellä tarvitse olla kuin pari, kolme viikkoa.

Ihmiset valtasi sanoinkuvaamaton kauhu. Ei ollut kylässä miehiä, jotka olisivat teurastaneet eläimiä, sillä eihän niitä kukaan mielellään jättänyt nälkään kuolemaan. Yksi 80:llä oleva mies sai käydä talosta taloon teurastamassa. Isäni oli koko ajan kunnan asioita ja pakolaisia matkaa järjestämässä, vaikka ei isäni sitä ilomielin järjestänytäkään.

Aivan viime tingassa hän tuli käymään kotona. Lehmä ja vasikka teurastettiin. Lampaat jätettiin teurastamatta. Pantiin oikein paljon heiniä ja muuta syötävää navettaan, sillä luultiin, että pianhan sitä tullaan takaisin.

Kylään alkoi tulla Suomeen pakenevia, ken hevosella, ken jalkaisin, kukas mitenkään pääsi. Kaikki itkivät ja valittivat. Kylmät väreet kävivät läpi ruumiini, ajattelen sitä tuskan ja itkun paljoutta. Joitakin palasi takaisin.

Vuonnisen kylään, joka oli viimeinen kylä ennen rajaa ja jonne meidän kylästä Aajuolahdesta oli kymmenen kilometriä, pysähtyi niin paljon kansaa, että oli ihan suuri ihmistungos. Ei kukaan olisi tahtonut lähteä eteenpäin. Sotaväen täytyi pakottaa lähtemään.

Kotona pitivät lähtöä viimeiseen asti. Varalta vietiin viljaa, ruokatarvotteita, astioita ja muita talouskaluja metsään eräaseen heinälatoon niin että kun tullaan takaisin, käydään hakemassa sieltä. Omaa hevosta meillä ei silloin ollut. Edellisenä vuonna olivat veljeni Jooseppi ja Simo olleet Muurmannilla rautatietöissä ja tulivat lähtemään sieltä kesäiseen aikaan, jolloin täytyi myydä hevonen siellä ja toinen sairastui kotona ja täytyi tappaa.

Isäni sai kyytiin erään yksinäisen hevosmiehen. Kotonani jäi sauna lämpiämään, sillä sotamiehet tulivat sanomaan, että nyt on lähdeävä. Kotiväkeni ihan vääntelehti tuskissaan, että nytkö on jätettävä niin rakkaaksi käynyt koti ja koti-

seutu. Ehkä he pelkäsivät sitäkin, että vihollinen voi särkeä ja hävittää kodin. Meidät Annin kanssa ja veljeni Joosepin toisella vuodella oleva poika Ville pantiin rekeen ja alle kaikenlaista tavaraa, mitä arveltiin parhaiten tarvittavan. Isä lähti viemään kolmea lehmää Kirjoa, Tähikkiä ja Lystikkiä Vuonniseen, että ne siellä pannaan yhteen toisten lehmien kanssa tulemaan rajan toiselle puolen. Kotonani oli kaunis, musta ja viisas koira Vilkki. Sitä koetettiin kaikin tavoin houkutella mukaan, mutta se ei vaan lähtenyt. Se vaan ulvoi ja katsoi järvelle päin. Se ikään kuin näytti ymmärtävän, että nyt lähdetään pitemmälle matkalle. Kotini oli käynyt sille niin rakkaaksi, ettei se voinut luopua siitä.

Vuonnisessa olimme yötä ja aamulla taas matkaa jatkaamaan. Meidän kyläläiset melkein kaikki olivat yhdessä ryhmässä. Oli 40 asteen pakkaneen. Ovat kertoneet, että ihmisiltä paleltui keltä jalat, keltä kasvot ja kuka muuten tuli sairaaksi. Matkaa oli neljäkymmentä kilometriä. Välillä kävimme yhdellä tukkikämpällä lämmittelemässä. Voi, miten surkeaa oli nähdä, kun tiepuolesa lemmiä, jotka olivat näänntyneet ja joilta oli koetettu ottaa henki, mutta oli vielä vähän henkeä. Takanamme oli suunnattoman pitkä hevosjono, niin että viimeistä ei koskaan näkynyt.

Tulimme Lonkkaan ja kävimme taloissa. Koko pieni kylä oli täynnä matkustavien hevosia ja talot täynnä ihmisiä.

(jatkuu – II osa)

• **Vladimir Brendojevile** omistettu, järjestyksessä V runofestivaali pidettiin Aunuksessa syyskuun alussa. Ohjelmassa oli tervehdyskäynnin runoilijan muistolaatan luona sekä hautausmuistomerkillä, puistokonsertti, koululaisille järjestettyjä piirustus- ja runonlausuntakilpailuja. Myös Brendojevin muistolle omistettu runokilpailu kuului perinteisesti festivaalin ohjelmaan.

Ah, te lapsuusmuistoni ihanat,
te sydämeni pyhät vartiat,
teitä koskaan en voi kadottaa
enkä unhon uhmahan hukuttaa

On mulla muisto niin ihana
Sinä lapsuusystävään herttaisa
niin kaunis poika, tummatukka,
herttaisa, lämmin aamunkukka.

Muistan kaunihiin Kotivaaran,
ihanat rinteet ja pienen haavan
jonk' alla usein sunnuntaisin
leikimme lapsena parittain.

Oli meillä yhteinen leikkitalo,
sen seinillä leikki vilkas päivänpalo
Me lapset sen yhdessä rakensimme
siihen ilolla aikamme uhrasimme.

Tuli kysymys: kuka isännäksi?
mun lapsuusystävä arveltiin
mutt' vielä kuka emännäksi
se oli mä, niin vastattiin.

Mutt' mikä kumma oli siinä,
kun yhdessä aina leikittiin
mä oli aina emäntänä
ja mun poika armahin isäntänä.

Mutt' viikot vierä ja kului vuodet
on meidän tiemme eronneet.
Eri koskaan haihdu nuo muistot,
ei ole soimasta ne lakanneet.